

ЗМІСТ

<i>Запрошуємо у світ казки!</i>	3
НАРОДНІ КАЗКИ – ЖИВА ІСТОРІЯ	
Рукавичка	4
Коза-дереза	6
Пан Коцький	8
Івасик-Телесик	10
Кривенька качечка	12
Котигорошко	14
КАЗКИ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ – НАВЧАЄМОСЯ МУДРОСТІ	
Про двох цапків <i>Михайло Коцюбинський</i>	16
Лисичка та Журавель <i>Іван Франко</i>	18
Біда навчить <i>Леся Українка</i>	20
КАЗКИ КОРНЯ ЧУКОВСЬКОГО – ВЕСЕЛЕ ЧИТАННЯ	
Айболить	22
Муха-Цокотуха	24
Мийдолір	26
КАЗКИ З УСЬОГО СВІТУ	
Дюймовочка <i>Ганс Крістіан Андерсен</i>	28
Бременські музики <i>Брати Грімм</i>	30
Кіт у чоботях <i>Шарль Перро</i>	32
Снігова королева <i>Ганс Крістіан Андерсен</i>	34
Попелюшка <i>Шарль Перро</i>	36
Паличка-виручалочка <i>Володимир Сутєєв</i>	38
Крихітка Єнот і Той, хто сидить у ставку <i>Ліліан Муур</i>	40
Про Козеня, яке вміло рахувати до десяти <i>Альф Прейсен</i>	42
Пригоди Вінні Пуха <i>Алан Мілн</i>	44
Золотий ключик, або Пригоди Буратіно <i>Олексій Толстой</i>	46

ПЕРЕДМОВА

Дошкільне дитинство — це період активного засвоєння дитиною рідної мови, становлення й розвитку її фонетичної, лексичної, граматичної правильності та розмовного, діалогічного й монологічного мовлення. Рідна мова відіграє унікальну роль у становленні мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку.

Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації, її культури. Рідна мова — невід'ємна частка Батьківщини кожної людини, її Вітчизни, це голос рідного народу й чарівний інструмент, на звуки якого відгукуються найтонші струни людської душі. Рідна мова — це перше слово, почуте з материнських вуст, це перша колискова пісня, яку чує немовля над колискою, це затишок батьківської хати, веселий гомін дитячого товариства.

К. Ушинський назвав рідну мову «цвітом духовного життя нації», порівняв її з квіткою, яка ніколи не в'яне й вічно розвивається. У мові, за словами К. Ушинського, одухотворено весь народ і всю його батьківщину; в ній перетворюється силою народного духу на думку, на картину й звук небо вітчизни, її клімат, поля, гори й долини, її ліси й річки, бурі й грози — увесь той глибокий, сповнений думки й почуття голос рідної природи, який промовляє так гучно в любові людини до її іноді суворой батьківщини, який висловлюється так яскраво в рідній пісні, у рідних мелодіях, у вустах народних поетів.

К. Ушинський дійшов висновку, що людина, позбавлена з дитинства рідної мови, назавжди залишається неповноцінним членом суспільства, ніколи не зрозуміє свій народ, залишається людиною без Вітчизни, яку б маску патріотизму вона не надягла пізніше. Кожен народ і його мова глибоко індивідуальні, своєрідні, неповторні. Мова — це найпромовистіша характеристика народу. За характером мови можна судити про психологію народу, його світогляд і менталітет. Люди добровільно не відмовляються від своєї мови, натомість кожен педагог, кожен вихователь мусить знайти «тайники» зв'язку людської психіки з органічними системами звуків, що називаємо рідною мовою.

Любов до слова рідної мови пронизує педагогічні праці В. Сухомлинського. Рідна мова, на його погляд, — це безцінне духовне багатство, у якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. Педагог образно називає рідну мову «невмирущим джерелом», з якої дитина черпає перші уявлення про довколишнє, про свою

батьківщину, про своє село і місто, про весь край, а слово рідної мови порівнює з неповторним ароматом квітки.

Опанування рідної мови, рідного слова починається з раннього дитинства в сім'ї, серед близьких і рідних дитині людей, а її вдосконалення триває в дошкільних закладах, школі й упродовж усього життя.

Отже, рідна мова є загальною основою навчання й виховання дітей. Оволодіння рідною мовою як засобом пізнання та способом специфічно людського спілкування є найвагомим досягненням дошкільного дитинства. Психологами доведено, що саме дошкільний вік (до 6–7 років) є найсприятливішим для оволодіння рідною мовою. До 5 років дитина засвоює звукову систему рідної мови й усвідомлює звуковий склад слова (Д. Ельконін), до 4,5 року засвоює відмінкові закінчення та основні граматичні форми (О. Гвоздев), з 5 років оволодіває монологічним мовленням (С. Рубінштейн). Якщо ж дитина з якихось причин буде ізольована від повноцінного мовленнєвого спілкування в дошкільні роки, це негативно позначиться на її подальшому як розумовому, так і мовленнєвому розвитку.

Кінцевою метою опанування рідної мови в дошкільному віці є засвоєння її літературних норм, культури мовлення, культури спілкування, різних видів мовленнєвої, художньо-мовленнєвої та комунікативної компетенцій.

У навчально-методичному посібнику презентовано особливості мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку та методику навчання їх рідної мови з урахуванням компетентнісного підходу відповідно до нової редакції Базового компонента дошкільної освіти.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

За віковою періодизацією діти п'яти років належать до старшого дошкільного віку й відрізняються від інших дошкільників (3, 4 і 6 років) не лише за кількістю прожитих років, але й за своїми психологічними особливостями, специфікою розвитку психічних процесів (сприймання, пам'ять, мислення, уява, воля, увага, мовлення) і різних видів діяльності — як пізнавальної, так і комунікативно-мовленнєвої.

Що ж характеризує п'ятирічну дитину на порозі передшкільного віку? Чи достатньо розвинене в неї мовлення? Чи вміє дитина спілкуватися з однолітками? Чи може вона бути цікавим співрозмовником? Що є причиною численних запитань дитини? Як ставитися до дитячих неологізмів? Одним словом, який же мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини? Спробуємо відповісти на всі означені запитання.

Розвиток мовлення дітей шостого року життя багато в чому зумовлений їхнім психічним розвитком і насамперед розвитком мислення, що яскраво виявляється в мисленнєво-мовленнєвій діяльності.

Мисленнєва діяльність реалізується у старшого дошкільника в різноманітних формах: наочно-дієве, наочно-образне й логічне мислення. На шостому році життя інтенсивно розвиваються вищі форми наочно-образного мислення, на основі яких формуються узагальнені знання. Діти не тільки виділяють загальні властивості предметів і явищ, а й встановлюють прості залежності між ними. Вони вчаться розмірковувати про явища, за якими спостерігають, доходити елементарних висновків. Розвиток образного мислення допомагає дитині користуватися в іграх і заняттях планами, схемами, моделями (план кімнати, майданчика, модель слова). У старшому дошкільному віці діти навчаються виділяти в предметі ті істотні ознаки, за якими одиничний предмет можна зарахувати до певної категорії або групи.

Дитина на шостому році життя здатна на індуктивний та дедуктивний висновки. Однак це лише перші й не завжди вдалі спроби. Дитина цього віку чекає відповіді на поставлене запитання, висловлює сумніви, заперечує. Діти вже можуть зіставляти отримані від дорослих запитання із тим, що їм відомо, порівнюють, висловлюють сумнів, вступають у суперечку. Їхнє логічне мислення ґрунтується на перетворенні понять і побудованих на їх основі суджень. Отже, дити-

на стає здатною оперувати не лише поодинокими чуттєвими образами предметів, а й узагальненими уявленнями, у яких об'єднуються й поодинокі враження, і судження про ці предмети. Це означає, що мислення дитини відокремлюється від сприймання і водночас від практичної дії та перетворюється на відносно самостійний процес. Формування у старших дошкільників словесного (вербального) мислення є надзвичайно важливим для засвоєння ними розумових дій, що є характерними для шкільного навчання.

Розвиток уваги безпосередньо пов'язаний із формуванням сприймання дитиною мовлення оточення. Старші дошкільники володіють усіма видами уваги, однак їхні якості розвинені неоднаково. Заучуючи вірші, тексти, лічилки, діти навмисно їх повторюють. На розвиток довільного запам'ятовування впливає значущість матеріалу для практичної діяльності, тобто мотивація (запам'ятати що-небудь для гри, для передавання доручення вихователя, для виконання вимог дорослих). Спостерігаються також значні індивідуальні відмінності в стійкості уваги. Так, у стриманих, урівноважених дітей вона в 1,5–2 рази вище, ніж у збудливих. Шестирічні діти здатні активно і продуктивно займатись однією і тією самою справою в середньому не більше 8–10 хв, найкращі результати зафіксовані в межах 10–15 хв. Важлива властивість уваги – її обсяг, вимірюваний кількістю об'єктів, які людина здатна сприймати, охопити їх при одномоментному пред'явленні. П'ятирічна дитина вже може водночас сприймати не один предмет, а навіть три, і з достатньою повнотою, деталізацією. Результат буде кращим, якщо вихователь використовує при цьому прийом порівняння для виділення схожого й відмінного в об'єктах.

Проте в п'ятирічних дітей обсяг уваги недостатній, щоб розрізнити складні за змістом об'єкти, які мало чим відрізняються один від одного (наприклад, літерні або цифрові знаки, розповіді чи картини про зиму, ліс). Дитина помиляється, обидва предмети (знаки, оповідання) зливаються в її сприйманні. Змінюється також коло предметів, які привертають увагу п'ятирічок. У цьому віці увагу дитини часто привертають зовні нічим не привабливі об'єкти, сама людина, її діяльність. У зовнішності людини, її поведінці, в одязі дитина вже помічає деталі. Увагу дітей на занятті дедалі частіше може викликати загадка, запитання. Слабко розвинені в п'ятирічних дітей такі властивості уваги, як розподіл і перемикання. Педагогам добре відоме відволікання дітей від діяльності, утрудненість зосередження на чомусь малоцікавому, неважливому. Причини неуважності можуть бути найрізноманітнішими. Причиною справжньої неуважності можуть бути загальний